

COLLSACABRA
DESAPAREGUT

ANTONI MAYMÓ DUARTE / AFCEC

Jaume Font Garolera

COLLSACABRA DESAPAREGUT

 efadós[®]

AJUNTAMENT DE
L'ESQUIROL

Ajuntament
de Rupit i Pruit

Ajuntament de
TAVERTET

COLLSACABRA DESAPAREGUT

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: febrer del 2022

© dels textos: Jaume Font Garolera

© del pròleg: K100

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial Les Torrenteres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:
Editorial Efadós

Amb la col·laboració de:

Ajuntament de l'Esquirol
Ajuntament de Rupit i Pruit
Ajuntament de Tavertet

Amb el suport de:

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Agraïments:

A totes les persones implicades dels tres municipis, especialment a Anna Costa (Rupit i Pruit), Miquel Vilella (l'Esquirol) i Cristina Masramon (Tavertet).

Fotografia de la portada:

Antoni Maymó Duarte / AFCEC

Fotografia de la portadella:

El nucli antic de Rupit, amb la plaça Major i l'església parroquial en primer terme i el campanar com a teló de fons, un conjunt monumental del vell Collsacabra.

Acrònims:

AFCEC (Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya)

ICGC (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya)

ISBN 978-84-19239-10-5

DL B-4798-2022

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

Imatges que són memòria

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

El Collsacabra, cor de la Catalunya vella

Pàg. 12

L'ESQUIROL

La porta del Collsacabra

Pàg. 102

RUPIT I PRUIT

El rovell de l'ou del Collsacabra

Pàg. 144

TAVERTET

Una talaia sobre les Guilleries i el Montseny

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

IMATGES QUE SÓN MEMÒRIA

K100

Quan el viatger que torna a casa arriba a la plana i veu la muntanya de Cabrera, té la sensació que amb una volada hi serà i hi serà acollit. El viatger sap que trobarà els pobles i la seva gent, però també un paisatge, una naturalesa, que ja enyorava. Parlem del vertigen cap a la immensitat màgica dels cingles de Tavertet, el Morro de l'Abella, Cabrera i l'Agullola o el salt de Sallent. O de les fagedes, columnes del temple sagrat de la

natura que s'amaguen del sol a l'estiu i enrogeixen a la tardor com si finalment mostressin, amb timidesa, els raigs de l'astre poderós que les seves fulles han atresorat. O les austeres i dures alzines d'escorça negra i els roures daurats de tardor i el vermell auró que és com un foc encès de bellesa.

L'ànima de la gent d'aquesta terra batega al compàs dels seus rius, que salten de gorg en gorg d'un verd maragdí, imponents i paorosos a l'època de les pluges, esgotats a l'estiu, impotents perquè no entenen què s'ha fet de la força que tenien no fa pas tants anys.

Les fotografies d'aquest llibre són memòria que ens connecta directament amb l'esperit dels avantpassats: els carrers que transitaven, les cases que bastien, els desapareguts pallers que formaven part del seu paisatge, el treball ciclopi de la construcció de les parets de pedra que aguantaven les feixes, l'esforç, la suor de tots els que en una fotografia en blanc i negre miren a la càmera i ens observen i ens transporten, com el fil que ens lliga al passat, a un temps que era seu i volem que sigui nostre i continuï cap a un futur en el qual ens haurem d'esforçar per conservar el record i les coses belles que nosaltres hem pogut viure i que hem de deixar als que vindran. Heus aquí la importància d'un llibre com aquest.

F. I. T. E. R. / Fons PERE RIERA SALA

Introducció

EL COLLSACABRA, COR DE LA CATALUNYA VELLA

Jaume Font Garolera

Collsacabra és el més petit i el més oriental dels altiplans catalans, però també un dels que tenen, probablement, una major personalitat geogràfica. El nervi del país es comença a forjar, segons el gran historiador Pierre Vilar, un miler d'anys enrere en el que ell anomenava *la Catalunya dels altiplans*, uns territoris interiors repoblats en temps de Guifré el Pilós que s'organitzarien a còpia de masos, parròquies, viles i castells termenats.

«L'admirable terra alta del Collsacabra», segons el geògraf francès Pierre Deffontaines, ocupa la part nord-oriental de la comarca d'Osona, a la zona que limita amb la Garrotxa i la Selva, punt de trobada de les tres unitats majors del relleu català: la Depressió Central, a la qual pertany el territori; la Franja Mediterrània, a migjorn; i els Pirineus, al nord. En aquest punt, la distància que separa els Prepirineus (serres de Bellmunt i del Curull) de la Serralada Prelitoral (Guilleries) no arriba a vint quilòmetres, circumstància que converteix el Collsacabra en una veritable frontissa geogràfica, en un botó de roda que connecta l'interior català amb la franja mediterrània

JORDI SANGLAS / Fons FAMILIA SANGLAS-BANÚS

TAVERTET A VISTA D'OCELL

A la pàgina anterior, el nucli antic de Tavertet, ubicat al mateix caire dels cingles, als anys quaranta. S'hi veuen perfectament els tres carrers primigenis: el de Dalt, amb l'església dedicada a sant Cristòfol; el del Mig, ben alineat amb el primer; i el de Baix. Els pallers del primer terme confirmen l'antiguitat de la fotografia.

UN ROSARI DE CINGLES

És una terra de cingleres i barrancs. Això es pot dir sense por d'equivocar-se. Són afraus que atorguen una personalitat inconfusible al Collsacabra, unes vegades alteroses, com els cingles de Tavertet en aquesta imatge dels anys quaranta, i unes altres en forma d'estimballs amagats que cauen a plom sobre el curs de rieres i torrents.

ANGUERA / Fons ANTONI ANGUERA PUIG

i l'alta muntanya pirinenca, circumstància que confereix al país una gran biodiversitat. Aquí, els alzinars mediterranis s'alternen amb les rouredes i les fagedes nemorals, i afaïonen un paisatge humanitzat per un mosaic de masies, conreus, boscos i prades, on el pas de les estacions es mostra en tota la seva esplendor. Així el va descriure Joan Triadú en el seu llibre sobre el Collsacabra publicat l'any 1958: «Les clapes de bosc i els conreus es reparteixen meravellósament segons una humana alternança de necessitats. Es veu que tot ha estat resseguit pam a pam i que l'esquerpa salvatgeria que es respira només és aparent».

L'altiplà té un perfil asimètric: la cara que mira cap a ponent –cap a la plana de Vic– és un pla inclinat que decau gradualment fins al curs del Ter, mentre que, pel cantó de llevant i migjorn, el país queda ben delimitat per les cingleres que comencen a Falgars i que, pel Far, Rupit

i Tavertet, cauen aplomades sobre la vall d'Hostoles, les Guilleries i el curs del Ter, a les envistes del pantà de Sau. El territori té una extensió de 150 quilòmetres quadrats, una altitud mitjana de 900 metres i culmina als 1.300 metres dels cims de Cabrera i Aiats, grandioses taules geològiques que perfilen l'horitzó nord-est de la plana de Vic, una silueta inconfusible que la gent d'Osona reproduceix en tota mena de marques comercials i productes del país. Per a Josep Pla, gran coneixedor del Collsacabra a través de les seves estades al Corriol de Rupit, es tracta de muntanyes que tenen un perfil horitzontal afuat, sedant, «que estan admirablement posades sobre la terra».

El territori pertany, en gran part, a la comarca d'Osona i ocupa els termes municipals de l'Esquirol (juntament amb Sant Martí Sescorts i Cantonigròs), Rupit i Pruit, i Tavertet, per bé que alguns sectors pertanyen a la Garrotxa.

JOSEP PALMAROLA / ARXIU MUNICIPAL DE L'ESQUIROL - Fons JAUME PLADEVALL

L'ESQUIROL

La porta del Collsacabra

L'Esquirol i el seu entorn a principis del segle xx. En aquells dies, el poble només tenia tres carrers (Major, Nou i del Pont) i la gran església parroquial. El municipi (2.186 habitants el 2021) s'estén en forma de pla inclinat des dels cims de Cabrera i Aiats fins a la plana de Vic, a tocar del curs del Ter, a Sant Martí Sescorts. El seu terme es correspon, per bé que no exactament, amb el de l'antiga batllia del Cabrerès, topònim aplicat a la part del Collsacabra que mira cap a la plana de Vic, un món divers i contrastat que va dels 422 metres d'altitud del nivell superior de les aigües del pantà de Sau fins als 1.312 metres de la serra de Cabrera.

El terme aplega els pobles de l'Esquirol i Cantonigròs i les parròquies rurals de Sant Julià de Cabrera i Sant Martí Sescorts. L'Esquirol és el nucli més gran del Collsacabra (1.657 habitants); té tradició industrial i concentra una bona part dels serveis; Cantonigròs, amb 357 habitants, té tradició com a lloc d'estiueig (la gent hi anava a fer salut); a Sant Martí Sescorts (153 habitants) i a Sant Julià de Cabrera (19 habitants), la població viu disseminada en masies, algunes de tanta anomenada com el Collell de Sant Julià o Comermena a Sant Martí Sescorts, entre d'altres.

L'ESQUIROL DELS ANYS SEIXANTA

Una perspectiva general de l'Esquirol a principis dels anys seixanta. Nascut al pas del camí ral de Vic a Olot (igual que Cantonigròs, que es perfila al fons dret de la imatge), el nucli urbà ha mantingut durant molts anys la mateixa fesomia: a l'esquerra, el carrer Major, allargassat en la direcció del camí ral i unit al carrer del Pont per la pujada de la Cantera; al centre, el carrer Nou i, al seu darrere, el de Sant Bartomeu, amb el vell Ajuntament, la nova església parroquial i el campanar, seguit del Casal i les Cases Barates construïdes al barri de Sant Isidre. En aquells dies encara no s'havia produït l'expansió del poble cap a migjorn.